

kel kénytelen megküzdeni. Most fognak építeni új gymnasiumot és új realiskolát az egyetem előtti téren, és ha szabad a Zágrábban legújabb időben épült népiskolákból, melyekben minden tanteremhez külön előszoba garderobbeal tartozik és az összes helyiségek parkettozva vannak, következtetéseket vonni a tervbe vett középiskolai épületekre, valóban mintaszerű és rendkívül elegendős középiskolák várhatók.

De egyebekben a közép- és felső oktatás terén nálunk fejlettebbek a viszonyok, úgy, hogy teljesen érthető a horvát kormány elhatározása, hogy tanügyi viszonyaink tanulmányozása végett képzett szakembereket hazánkba küldjön, — míg az részünkről ez idő szerint indokolatlan volna.

Ezekben törekedtünk kiemelni azokat a tapasztalatainkat, melyeket két-három napi tartózkodás alatt — a tanszerkiállítás beható és ismételt megtekintése mellett — tehattunk. Az összbnyomás igen kedvező volt; van belátás, jó akarat, buzgó törekvés és áldozatkészség, még pedig nemcsak fönt, hanem a tanári és tanítói karban is. Minket e tapasztalatok annál őszintébben örvendeztettek meg, minél melegebb volt a fogadtatás, a szeretetreméltó vendégbarátság, melyben részesültünk és mely nemcsak a tanügy terén, hanem a városban, annak szép környékén s mindenütt nyomunkban volt és valóban igen kedvesse tette zágrábi tartózkodásunkat. . . .

A JUTALMAZÁS ÉS BÜNTETÉS AZ ISKOLÁBAN.

Mióta a humanismus törvényei és szabályai kitiltották az iskolákból a testi büntetéseket, a tanítással foglalkozók részéről — ha nem is irodalmilag, de magán körben bizalmasan — gyakran hallható a panasz, hogy igen kevés a fegyelmezés eszköze és tehetetlenek azon kisebb fiúkkal szemben, a kik nem viselik jól magukat és elhanyagolják kötelességeiket. Ezen állítás megérdemli, hogy közelebbről megvizsgáljuk és tüzetesebben foglalkozzunk vele.

Először is legyen szabad egy az iskolára nagy fontosságú dolgot kifejtennem. De mindjárt megjegyzem, hogy azok az észrevételek, melyeket mondani akarok bár megfigyelt tényeken alapulnak, s így egészen tárgyilagos természetűek, specialiter nem egyik-másik iskolára vonatkoznak, hanem általánosságban érintik tanításunk ügyét. Mielőtt tehát tulajdonképeni tárgyamra térnék, egy régi, de azért mindig új témával akarok foglalkozni: az iskolai neveléssel.

Néha a tanár, mivel csak jogokat ismer a tanítványával szemben,

abszolút hatalmat tulajdonít magának felettük. Az ő jelmondata: «*Sic volo; sic iubeo, sit pro ratione voluntas*». Ő tehát csak rendel valamit a nélkül, hogy kellőképen megokolná; büntet, de avval nem gondol, hogy a kiszabott büntetés arányban áll-e az elkövetett vétséggel; a büntetés végrehajtása alkalmával nem elmélkedik a fölött, hogy a büntetésmód esetleg nem volt-e éppen legkevésbé alkalmas eszköz arra, hogy a tanítványokat engedelmességre és tekintélyének elismerésére szoktassa. Pedig tudnivaló, hogy az iskola ma már az abszolút kormány alól átlépett az alkotmányos monarchiába, de ez a nagy haladás inkább a törvény betűiben van meg, mint az erkölcsökben. A tanár még most is azt hiszi, hogy a kénye-kedve szerint való cselekvést korlátozórendelet alkalmatlan beavatkozás az ő tekintélye fentartásába. Pedig azt kell tudnia, hogy hatalma nem korlátlan és a körülírt határok nem arra valók, hogy a tekintélyt megingassák vagy megszorítsák, hanem inkább az a céljuk, hogy megerősítsék, midőn annak alapjául nem a kényszert és megfélemlítést, hanem a ragaszkodást, az igazságosságot és a helyes belátást jelölik ki.

Szeretni kell a gyermekeket és irántuk jóindulatot tanusítani. Egyedül a szeretet kelt vonzódást szívében és a tanár a tanítványok szíve által gyakorolja, ha nem is kizárólag, de nagy részben tartós és jótékony befolyását. Ennélfogva mire való a tanulókat nyersen megtámadni, ha annak nincsen megfelelő alapja, s kemény szóval dorgálni őket a természetükkel járó legesekélyebb nyugtalansáért?

Igazságosnak kell lenni a tanítványokkal szemben, mert van ő bennük annyi igazságérzet, hogy minden oly tettet, mely azzal ellenkezik, bizonyos visszatetszéssel fogadnak, s ez elidegeníti őket. Kérdezzük csak meg önmagunkat: Nemde igazságosságuk mértéke szerint ítéljük meg egykori tanárainkat? Vajjon nem azok iránt őriztünk-e meg nagyobb tiszteletet a szívében, a kik igazságosak voltak, mégha talán nagyon szigorúak is? Az iskolában mégse fordítanak mindig elég gondot e sarkalatos erényre és nem szólva a büntetésekről, a melyekre még visszatérünk, a tanulók dolgozatait néha felületesen bírálják meg.

Végre méltányosnak is kell lenni, mert nem szabad a tanulóktól olyasmit követelni, a mire őket koruk még nem képesíti. Ezen szempontból a fegyelem néha túlságosan szigorú. Bajos dolog a fejletlen gyermekektől azt kívánni, hogy némák, mozdulatlanok és feszült figyeleműek legyenek több órán át. Ha ezt a követelést így mereven állítjuk fel, akkor ez kaszárnyai, nem iskolai fegyelem. A gyermek nyugodtságának csak úgy van értéke, ha nem meghunnyászkodásból származik, hanem az iskolai idő helyes felhasználásából. De erre nézve szükséges, hogy az előadás élénk legyen és értelmes, mert ez a legalkalmasabb eszköz a tanulók figyelmének ébrentartására. Ha tehát a tanár ez által

cselekvő szerepet juttat nekik, akkor megtanítja őket gondolkodni, a tárgyat megérteni és világosan előadni.

Itt akarom olvasóink komoly figyelmét felhívni a tanulók cselekvő szerepének egy oly tényezőjére, mely sokkal hatásosabb, mint a büntetés: ez a jutalmazás vagy elismerés. Nem akarok itt a tulajdonképeni jutalomdíjak értékéről szólni, a mit már sokan vitattak különböző következtetésekkel.

A jutalmazásra nézve az elismerésnek nem azt a módját akarom itt kiemelni, hogy egy-két jeles tehetségű tanulót nyilvános alkalommal valami ajándékkal tüntetnek ki, mert ez a tehetségek különbözősége mellett általános ösztönzésnek nem tekinthető, mivel ez az osztály átlagára nézve elérhetetlen példakép. Én inkább célravezetőnek tartom az elismerésnek azt a módját, mely az osztály nagyobb részénél számíthat hatásra. Ilyen például az, ha valamelyik tanuló — még a gyengébb tehetségű is — különös szorgalmának eredményes jelét adja, a tanár a megfelelő tanjegyen kívül még néhány elismerő szóval is buzdítsa a további szorgalomra. Ez eleinte négy szem között történhetik, de utóbb az osztály előtt nyilvánosan is.*

Ellenkezőleg, ha a tanuló azt tapasztalja, hogy az ő gyenge tehetsége mellett a kitartó szorgalom nem teszi meg a kellő hatását a tanárra, elveszíti bizalmát annak igazságérzete iránt, de természetesen vele együtt a kedvét is.

Azonban az előadás érdekessége és mindennemű rendszabály mellett is többször megtörténik, hogy egyik-másik tanuló megfélemedezik magáról és elmulasztja a kötelességét. Ily esetben a tanári tekintélynek kell őt a helyes útra visszaterelni. De épen itt fordul elő legtöbb hiba, ha a tanár nem fordít elég gondot az elkövetett vétségre, annak minőségére és az alkalmazandó szigorra.

Ez a hiba pedig legtöbbször onnan származik, hogy a tanár a büntetést abban a pillanatban szabja ki, a midőn a tanuló magáról megfélemedezett, s így épen felindult állapotban.

Vajjon nem volna-e helyesebb az óra végére halasztani a büntetést? Addig a tanár visszanyerné nyugodtságát, következőképp tekintélyét is.** Ekkor azután a vétségnek néhány perczig tartó felderítése is többet használna, mint maga a büntetés. Ily esetben lehetne hatni a tanuló morális érzékére, mert tanítani szép dolog, de még szebb erkölcsileg nevelni. Ha az egyik hasznos, a másik szükséges, mivel a társadalomnak nagyobb szüksége van erkölcsös, mint tudós emberekre.

* Mi csak az utóbbi eljárást helyeselhetjük.

A szerk.

** A nyugalomnak, higgadságnak azt a fokát, mely a tekintély megőrzésére szükséges, a tanítónak soha sem szabad elveszítenie.

A szerk.

De ha még így sem boldogulnánk és büntetést kellene alkalmaznunk, tartsuk szem előtt, hogy annak az a célja, hogy a vétkes tanuló az erkölesi törvény elismerésére vezesse. Hogy pedig a büntetés ezt a célt elérje, kell, hogy arányban legyen az elkövetett vétséggel.

Kétségkívül lehetetlen kimerítő jegyzékét összeállítani az alkalmazható büntetéseknek, mert nem lehet előrelátni minden egyes eshetőséget; s mert a méltányosság azt is megkívánja, hogy ne csak magát a vétséget, hanem a büntetendő tanuló vérmérsékletét, jellemét és különben tanusított viseletét is tekintetbe vegyük.

Azok a büntetések, melyeket a «Rendtartás» alkalmazandóknak kijelölt, a fokozatok megtartása mellett eléggé megfelelnek a középiskolai fegyelmezésnek. De ezek mellett természetesen még mindig tág tere nyílik a tanár pædagogiai helyes érzéke érvényesülésének.

A mondottakat összefoglalva, bátran állíthatjuk, hogy azon tanár, a ki jó, igazságos és értelmes, a ki érdekessé tudja tenni jól átgondolt előadását, nemcsak tanulmányi tekintetben tud sikert felmutatni, hanem könnyen fegyelmezi is tanítványait. Az ilyen tanár, ha kénytelen is alkalmazni a megrovást vagy büntetést, nem fogja elmulasztani, hogy hivatkozzék a tanuló nemesebb érzelmeire, a tanárok és szülők iránt tartozó tiszteletre és szeretetre, a kötelességérzetre és a lelkiismeretre. Ezen morális cselekvés alkalmazása az, a mit iskolai nevelésnek nevezünk.

B. G.

A TANKÖNYVIRÁSRÓL ÉS A TANKÖNYVBIRÁLATRÓL.

— Válaszul Sebestyén Gyula urnak. —*

Leülni és 2—3 hónap alatt összeütni egy tankönyvet: úgy látszik, hogy a tankönyvirás dolgában ez a szabály minálunk.

Leülni és 2—3 óra alatt (egy csomó előítélettel) átforgatni, átnézni és érvényes ítéletet mondani fölötte: úgy látszik, hogy a tankönyvbírálatra, könyvismertetésre nézve ez a másik általános szabály minálunk.

Tisztelet a kivételeknek, — mert vannak, — de azok a kivételek aligha változtatják meg a szabályt. Másfél évtizeden át szemlélem a dolgokat és szinte hihetetlen tapasztalatokat szereztem erre is, arra is. De nem botrányst akarok hajhászni, hanem egy mostan kapott ismertetés

* Kivételesen és csupán Sebestyén Gyula urnak egyenes kívánságára közöljük ezt a válaszul írt cikket, voltaképp azonban polemikus ellenbírálatot; kivételesen azért, mert bár a cikkben sok helyes állítás is van, a bírálatnak, mely ellen fordul, tényleg egy adatát vagy állítását sem *czáfolja meg*, — pedig ez volna egyetlen föladata. *A szerk.*